

Секцыя 2

70-ГОДДЗЕ ПЕРАМОГИ НАД НАЦЫЗМАМ У ДРУГОЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЕ: ВЫНІКІ І ЎРОКІ

УДК 94(381)

Л.Я. Клімуць (Магілёў)

УДЗЕЛ БРАЗІЛІІ Ў ДРУГОЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЕ

Анотацыя. Учасце Бразіліі во Другой мировой войне было кульминацией внешней политики, проводившейся с 1902 г. Страна уравновешивала свои отношения с США более тесными связями с нацистской Германией, Италией и Японией. Бразилия и США заняли нейтральную позицию в сентябре 1939 г. после начала войны в Европе. Но США боялись возможного нападения Германии на Западное полушарие. После изначального нежелания предоставлять свои войска бразильские политики решили, что непосредственное участие их страны в войне предоставит ей особый статус после войны. Сотрудничество с США помогло Бразилии значительно увеличить свою военную мощь. Участие в войне значительно изменило Бразилию.

Summary. Brazil's participation in World War II was the culmination of a foreign policy emphasis that began in 1902. The country balanced its relationship with the United States through closer ties with the Axis powers of Nazi Germany, Italy and Japan. Brazil and the United States adopted neutral positions in September 1939 on the outbreak of war in Europe. However, the United States became concerned about a potential German attack on the Western Hemisphere. After an initial reluctance to commit troops to the war effort, Brazilian politicians decided that their country's direct participation would achieve it a special status after the war. Collaboration with the United States allowed Brazil to greatly expand its military capability. Brazil became a different country after its participation in the war.

Удзел Бразіліі ў Другой сусветнай вайне быў кульмінацыяй той знешняй палітыкі, якую праводзілі яе ўлады з 1902 г. Менавіта тады міністр знешніх спраў Бранку павёў Бразілію да больш цесных адносін з ЗША. Ен лічыў, што сувязі з ЗША дапамогуць Бразіліі стаць вядучай дзяржавай лацінаамерыканскага рэгіёну і забяспечаць ёй міжнародны прэстыж.

Пасля прыходу да ўлады Ж. Варгаса ў 1930 г. палітычнымі прыярытэтамі Бразіліі сталі індустрыялізацыя і забеспячэнне ўлады ваенных. Краіна ўраўнаважвала свае адносіны з ЗША адносінамі з краінамі фашысцкага блоку. Германія стала асноўным пакупніком бразільскай бавоўны і прадавала ў Бразілію зброю. У той час палітыкі Бразіліі падзяліліся на дзве фракцыі: адны прытрымліваліся ідэі цесных сувязей з ЗША, другія выступалі за пашырэнне зносін з "дзяржавамі восі". ЗША былі занепакоеныя тым, што лацінаамерыканскі рэгіён можа адварнуцца ад іх у палітычным сэнсе, і гэта стала адным з важных фактараў прыняцця "палітыкі добрага суседа".

Сістэма бяспекі Заходняга паўшар'я пачала афармляцца ў 1930-х гг. На канферэнцыі ў Мантвільдэ ў 1933 г. Вашынгтон аб'явіў аб "палітыцы добрага суседа". Затым прайшлі канферэнцыі ў Буэнас-Айрэсе ў 1936 г., у Ліме ў 1938 г., у Панаме ў 1939 г., у Гаване ў 1940 г. і ў Рыа-дэ-Жанэйра ў 1942 г. Апошнія тры сустрэчы мелі рашаючае значэнне для забеспячэння падтрымкі ЗША краінамі паўшар'я ў Другой сусветнай вайне. На Панамскай канферэнцыі быў ухвалены дагавор аб нейтралітэце, на Гаванскай канферэнцыі былі вырацаваны прынцыпы супрацоўніцтва ў галіне абароны, а ў Рыа-дэ-Жанэйра было прынята рашэнне больш жорстка падыходзіць да адносін з "краінамі восі".

Бразілія займала важнае месца ў геапалітычных раскладах таго часу. ЗША непакоіла патэнцыйная германская пагроза ў выпадку паражэння Брытаніі, а найбольш вера-

годным шляхам для нападу ўяўляўся напрамак з Паўночнай Афрыкі на паўночны ўсход Бразіліі. Таксама ЗША патрэбны былі базы ў Бразіліі, каб абараняць Карыбскі рэгіён і Паўднёвую Амерыку. Акрамя таго, існавала думка, што фашысцкі рух у Еўропе можа натхніць рэвалюцыі ў Лацінскай Амерыцы. Таму такая ўвага надавалася добрым адносінам з Бразіліяй. Можна нават сказаць, што паміж Рузвельтам і Варгасам узнікла нешта накшталт сяброўства, яны абменьваліся лістамі і пры асабістых сустрэчах размаўлялі па-французску без перакладчыка.

3 місіі міністра знешніх спраў А. Араны ў Вашынгтон у 1939 г. пачался дваяны гульня Ж. Варгаса, які імкнуўся дабіцца ад ЗША выгадных для эканамічных інтарэсаў Бразіліі дамоў. За гэта Бразілія адмаўлялася ад гандлю з Германіяй, уводзіла ліберальную гандлёвую палітыку і аднаўляла выплаты па даўгах, які былі прыпынены з 1937 г., калі была аб'яўлена "Новая дзяржава". З 1941 г. бразільскі экспарт стымуляваўся шэрагам фактараў: пастаўкі стратэгічных матэрыялаў у ЗША, продаж ялавічыны і бавоўны ў Вялікабрытанію і павышэнне цэн на каву, гарантаванае Міжнароднай дамовай па каве. З-за абмежаванняў на імпорт Бразілія змагла значна папоўніць свае валютныя рэзервы.

У 1939 г. Бразілія аб'явіла аб нейтралітэце. Але скарачэнне гандлю з Германіяй абмяжоўвала для Ж. Варгаса магчымасці для маневру. З пункту гледжання ЗША супрацоўніцтва з Бразіліяй набывала асаблівую стратэгічную важнасць. І з гэтага моманту паглыбляюцца адносіны дзвюх краін у эканамічнай, ваеннай і культурнай галінах. У гэтай сувязі зусім натуральнымі выглядаюць перамовы з ЗША па пытанні фінансавання будаўніцтва завода ў Волта-Рэдондзе, што было замацавана афіцыйнай дамовай у 1940 г.

Новы перыяд у адносінах паміж ЗША і Бразіліяй пачынаецца ў снежні 1941 г. пасля ўступлення ЗША ў вайну. Шэраг краін Лацінскай Амерыкі ў гэты момант адыгрвалі важную ролю ў сумесных намаганнях, таму што забяспечвалі саюзнікаў стратэгічнай сыравінай і давалі дазвол на размяшчэнне ваенных баз на сваёй тэрыторыі. Аднак толькі Калумбія, Мексіка і Бразілія выказаліся за непасрэдны ўдзел у вайне, а накіравалі свае арміі на франты Другой сусветнай вайны. У гэты час істотнае значэнне набыло будаўніцтва базы на паўночным усходзе Бразіліі для падтрымкі ваенных аперацый саюзнікаў на паўночы Афрыкі. Таксама Бразілія прадавала саюзнікам неабходную сыравіну (алюміній, цынк, нікель і да т. п.). У сваю чаргу ЗША павінны былі дапамагчы ў пераўзбраенні бразільскай арміі.

Перамовы з урадам ЗША завяршыліся падпісаннем сакрэтнай ваеннай дамовы ў маі 1942 г. Па Вашынгтонскаму дагавору Бразілія атрымала пазыку ў 100 млн. долараў на будаўніцтва сталеліцейнага завода і крэдыт у 200 млн. долараў на набыццё ваеннай экіпіроўкі. Новыя ўмовы дамовы з ЗША суправаджаліся рашэннем Бразіліі больш жорстка ставіцца да "дзяржаў восі", што ў будучым прывядзе да заталплення нямецкімі падводнымі лодкамі бразільскіх гандлёвых караблёў. З канца студзеня да ліпеня 1942 г. было затоплена 13 бразільскіх караблёў. У жніўні 1942 г. было затоплена яшчэ пяць за два дні, вынікам чаго сталі больш за 600 ахвяр [1].

Перадачы берлінскага радыё ўзмацнялі нервознасць сярод насельніцтва Бразіліі. У адрозненне ад 1917 г. ў 1942 г. усё выглядала так, што бразільскі ўрад не жадае вайны. Але ў некаторых гарадах, напрыклад у тагачаснай сталіцы Рыа-дэ-Жанэйра, людзі пачалі пратэставаць супраць такога становішча, і нават у невялікай ступені пачалося праследаванне нямецкіх абшчын. Хоць бразільскія ваенныя разумелі непадрыхтаванасць краіны да вайны і баяліся магчымых беспарадкаў у паўднёвых штатах, развязаных прагерманскімі элементамі, якія маглі падбухторыць Арген-

ціну да нападу на Бразілію, у той жа час не падтрымаць пазіцыю ЗША яны таксама не маглі. Пасіўная тактыка Ж. Варгаса выглядала неабгрунтаванай на фоне грамадскай думкі [3]. У выніку ва ўрада не было іншай альтэрнатывы, акрамя аб'яўлення вайны Германіі і Італіі 22 жніўня 1942 г.

У гэты час Бразілія была краінай з традыцыйна ізаляцыяніскай знешняй палітыкай, большая частка яе насельніцтва пражывала ў сельскай мясцовасці і была непісьменнай, эканоміка засяроджвалася на экспарце, была дрэнна развіта інфраструктура ў прамысловасці, ахова здароўя і адукацыі, якая магла б паслужыць у сэнсе матэрыяльных і чалавечых рэсурсаў у якасці падтрымкі вядзення баявых дзеянняў. Многія бразільскія генералы насцярожана ставіліся да ідэі паражэння фашысцкіх і нацысцкіх сіл у Еўропе, таму што баяліся росту імкнення да дэмакратызацыі ў сваёй краіне. Акрамя таго, Бразілія жыла пры ваенным рэжыме, які пасля 1937 г. набыў адкрыта аўтарытарную форму, а да 1941 г. падтрымоўваў добрыя адносіны з фашысцкімі і нацысцкімі дзеячамі Еўропы. Таму для Бразіліі было немагчымым правядзенне ўласнай аўтаномнай лініі ў ваенным канфлікце.

Бразілія значна дапамагала саюзнікам сваімі прыроднымі рэсурсамі: яна пастаўляла жалезную руду, баксіты, прамысловыя алмазы і асабліва каўчук, пастаўкі якога знізіліся з-за акупацыі Японіяй Паўднёва-Усходняй Азіі.

Былі ўтвораны дзве сумесныя камісіі: адна ў Вашынгтоне і адна ў Рыа-дэ-Жанейра. Бразілія атрымлівала значна больш дапамогі, чым іншыя краіны Лацінскай Амерыкі, агульная колькасць дасягала 100 млн. долараў. Значэнне падтрымкі Бразіліі было падкрэслена на сустрэчы Т. Рузвельта і Ж. Варгаса ў студзені 1942 г. на базе Натале; гэта быў момант найбольш цесных сувязяў паміж дзвюма краінамі. Пасля гэтага была ўтворана Аб'яднаная бразільска-амерыканская камісія па абароне [2].

Галоўнай задачай бразільскага флоту было забеспячэнне бяспекі караблёў, якія плавалі паміж Цэнтральнай і Южнай Атлантыкай і Гібралтарам. Бразільскі флот правёў 574 аперацыі. Згодна нямецкім дакументам, бразільскі флот 66 разоў атакаваў нямецкія падводныя лодкі.

Бразіліі спатрэбілася амаль два гады, каб сабраць адну дывізію ў 25 000 чалавек. 2 ліпеня 1944 г. першыя 5000 салдат накіраваліся ў Еўропу і дасягнулі Італіі 16 ліпеня. Яны высадзіліся ў Неапалі для таго, каб аб'яднацца з амерыканскай апэратыўнай групай 45 (5-ая Армія ЗША). Яны прыбылі без зброі, для іх не падрыхтавалі баракі, і салдаты былі вымушаны заставацца ў доках. Гэта выклікала негатыўную рэакцыю бразільскіх сродкаў масавай інфармацыі. У канцы ліпеня ў Італію прыбылі яшчэ два бразільскія падраздзяленні, а пазней яшчэ тры, у верасні і лістападзе 1944 г. і ў лютым 1945 г. адпаведна.

Супрацоўніцтва з ЗША дапамагло Бразіліі павялічыць ваенную магутнасць. Армія павялічылася з 80 000 да 200 000, значна павялічыўся гандлёвы флот, былі створаны ВПС Бразіліі з 500 самалётамі. Таксама больш інтэнсіўнымі сталі кантакты з амерыканскімі ваеннымі ў напрамку падрыхтоўкі спецыялістаў. Важнымі былі і ініцыятывы ў галіне эканамічнага супрацоўніцтва, якія прывялі да ўтварэння амерыканскай эканамічнай місіі ў Бразіліі, вядомай як місія Кука. Яе задачай было вывучаць стан бразільскай прамысловасці і магчымыя напрамкі, важныя для інтэрэсаў ЗША.

Супрацоўніцтва з ЗША прывяло да некаторых змен у базе падтрымкі Ж. Варгаса. Новая лінія знешняй палітыкі мела на мэце перагляд становішча ваенных лідэраў і іх адыход ад тых сектараў, якія ідэнтыфікаваліся з еўрапейскім фашызмам. Удзелам у вайне Бразілія не толькі хацела ўзмацніць сваю армію, але і падмацаваць сваё міжнароднае становішча. Вайна садзейнічала збліжэнню Бразіліі і ЗША, што даказвае і аб'яўленне Бразіліяй вайны Японіі ў ліпені 1945 г., і падпісанне дамовы, якая дазваляла ЗША на працягу трох гадоў здабываць манацытны пясок на тэрыторыі Бразіліі. Узамен Бразілія працягвала атрымліваць пастаўкі ўзбраення па лэнд-лізу.

Бразільская армія змагалася ў Італіі з верасня 1944 г. да мая 1945 г., а бразільскі флот і ВПС дзейнічалі ў Атлантычным акіяне ўжо з 1942 г. За перыяд італьянскай кампаніі Бразілія страціла 948 чалавек.

Пасля заканчэння вайны бразільска-амерыканскі дыялог страціў свой прыязны тон. Бразіліі ўжо цяжэй было дамаўляцца аб выгадных цэнах на каву і атрымліваць крэдыты для прамысловасці. Урад ЗША пачаў адкрыта выказваць сімпатыю тым палітычным сектарам, якія выступалі за ліберальную эканамічную палітыку, і гэта паўплывала на адносіны паміж апанентамі Ж. Варгаса і пыхільнікамі эканамічнага лібералізму ў абедзвюх краінах.

З 1945 г. ЗША засяродзіліся на рэканструкцыі Еўропы і не надавалі столькі ўвагі Лацінскай Амерыцы. На Міжамерыканскай канферэнцыі ў Чапультэпеку ў 1945 г. ЗША далі зразумець зніжэнне сваёй цікавасці да рэгіёна, калі не падтрымалі ідэю Бразіліі аб заняцці пастаяннага месца ў Саўеце бяспекі ААН.

Такім чынам, можна адзначыць, што ўдзел Бразіліі ў Другой сусветнай вайне быў больш шырокім, чым у папярэднюю. За перыяд Другой сусветнай вайны Бразілія ўнесла значны тактычны і стратэгічны ўклад у яе вынікі. Аднак, хоць бразільскія экспедыцыйныя сілы былі значнымі па памеру і адыгралі важную ролю на італьянскім фронце, сам італьянскі фронт стаў другасным пасля высадкі саюзнікаў на поўдні Францыі. Гэта растлумачвае, чаму пра ўдзел Бразіліі ў вайне рэдка ўспамінаюць у гістарычных даследаваннях, часта абыходзяцца толькі канстатацыяй яе ўдзелу.

Пры гэтым безумоўным застаецца той факт, што Бразілія выйшла з вайны іншай краінай. Удзел у Другой сусветнай вайне садзейнічаў ўзмацненню яе палітычнай, ваеннай і эканамічнай магутнасці.

Закончылася дыктатура ў краіне, таму што не мела сэнсу змагацца за свабоду ў Еўропе і захоўваць дыктатуру дома. Узмацнілася індустрыялізацыя дзякуючы атрыманым за час вайны даходам, а гэта знікала знешнюю залежнасць Бразіліі. Бразільскае грамадства зразумела, што з'яўляецца часткай свету, і навучылася мысліць у глабальных тэрмінах. Такім чынам, удзел Бразіліі ў Другой сусветнай вайне стаў значным фактарам усталавання дэмакратыі ў краіне, эканамічных змен і ўступлення Бразіліі ў сусветную палітыку.

ЛІТАРАТУРА

1. Brasil AsArmas [Electronic resource]. – Mode of access: http://veja.abril.com.br/especiais_online/segunda_guerra/edicao especial/capa.shtml. – Date of access: 13.04.2015.
2. Conn, S. The Framework of Hemisphere Defense / S. Conn, B. Fairchild. – Office of the Chief of Military History: Department of the Army, 1960. – Pp. 319–470.
3. Silva, H. 1942, guerra no continente / S. Helio, M. C. R. Cameiro. – Civilizacao Brasileira, 1972. – 448 p.